

— Дурень я, та й годі,— сказав я.

— Чому? — запитала дружина.— З якої речі?

Я стояв замислений біля вікна на четвертому поверсі готелю. Внизу, на дублінській вулиці, пройшов чоловік, і ліхтар освітив його обличчя.

— Він,— пробурмотів я.— Два дні тому...

Два дні тому, коли я йшов вулицею, з готельного провулка хтось голосно зашепотів:

— Сер! Це дуже важливо, сер!

Я звернув у тінь. Цей маленький чоловічок майже трагічним тоном сказав:

— Я знайшов роботу в Белфасті, але мені бракує якраз одного фунта на квиток.

Я завагався.

— Дуже добра робота! — провадив він поспіхом.— І платня пристойна! Я... Я вишлю вам борг! Назвіть тільки своє прізвище й готель.

Він розпізнав у мені туриста. Було вже пізно, його обіцянка повернути борг зворушила мене. Фунтова банкнота зашаруділа в моїй руці, відокремлювана від кількох інших.

Його брови хижо зметнулись.

— А якби мені два фунти — я мав би за що поїсти в дорозі.

Я відокремив ще фунт.

— А з трьома — узяв би з собою дружину. Не кидати ж її напризволяще.

Я додав третій.

— Ет, хай йому біс! — вигукнув незнайомець.— Дайте п'ять! Якихось п'ять фунтів, і ми зможемо заночувати в готелі у тому клятому місті! Тоді вже робота від мене нікуди не дінеться!

Він танцював переді мною, наче боксер на ринзі; легкий на ногах, верткий, він поплескував мене по плечі, блискав очима, посміхався й ні на мить не змовкав.

— Дякую, сер, благослови вас господь!

І побіг, а з ним — мої п'ять фунтів.

Я вже заходив до готелю, коли збагнув, що, незважаючи на всі свої присягання, він так і не записав мого прізвища.

— Ба! — вигукнув я тоді.

— Ба! — вигукнув я й тепер, стоячи біля вікна, поруч з дружиною.

Бо внизу вулицею пройшов той самий тип, який мав від'їхати до Белфаста ще два дні тому.

— О, я його знаю,— сказала дружина.— Він зупиняв мене сьогодні і просив грошей на квиток до Голуея.

— І ти дала йому?

— Ні,— просто сказала вона.

І тут сталося найнеприємніше. Той чортяка підвів голову, побачив нас, і хай біс мене вхопить, якщо він не помахав нам рукою!

Я ледь стримався, щоб не помахати у відповідь. Губи мої скривились у хворобливій гримасі.

— Тепер хоч не виходь з готелю,— мовив я.

— Авжеж, добра холоднеча надворі,— сказала дружина, надягаючи пальто.

— Я не про те,— відповів я.— Справа не в холоднечі. Вони...

І ми знову виглянули у вікно.

За вікном була брукована дублінська вулиця, нічний вітер ніс дрібну кіптяву то в один бік — до Трінї-коледжу, то в другий — до Сейнт-Стефенс-Грін. З протилежного боку вулиці, біля кондитерської, неясно вирізнялися постаті двох чоловіків. На розі, глибоко засунувши руки в кишені, мерзнув на холоді третій у потворній масці налиплого на бороду снігу. Трохи далі в дверях виднівся згорток старих газет, що ворухився, наче під ним ховалася зграя мишей, і шелестів "добровечір" тим, хто проходив мимо. Просто під нами, біля входу в готель, стояла така собі теплична троянда — жіночка з таємничим згортком у руках.

— А, ти про жебраків,— сказала дружина.

— Та ні, не зовсім про жебраків,— відказав я,— а про отих людей на вулицях, що при моєму наближенні чомусь перетворюються на жебраків.

— Це схоже на кіно. Всі вони мовби чекають там, у темряві, появи головного героя.

— Головний герой — це я, хай їм чорт.

Дружина пильно глянула на мене.

— Чи ти їх часом не боїшся?

— Та начебто ні. Найгірша за всіх — ота жінка із згортком. Це просто якась стихія. Вбиває наповал своєю вбогістю. Ну, а зрештою, це в мене тепер ніби напружена шахова партія. Скільки ми вже в Дубліні — вісім тижнів? Отож усі вісім тижнів, сидючи тут за друкарською машинкою, я вивчаю їхній розпорядок. Коли вони влаштовують перерву, щоб випити кави, я теж відкладаю свою роботу й біжу до кондитерської, книгарні, театру "Олімпія". Якщо час вибрано правильно, мені щастить уникнути простягнутих рук, і вони не переслідують мене, не заходять за мною до перукарні або до кухні. Я вже знаю всі потаємні виходи в готелі.

— Господи,— сказала дружина.— Схоже, тебе зовсім зацькували.

— Таки зацькували. А найбільше — отой жебрак на мосту О'Коннела.

— Який саме?

— О, для мене він там один. То справжнє диво і справжнє страховище. Я ненавиджу його і люблю. Дивлячись на нього, вірити йому неможливо. Ходімо.

Ліфт, що бігав у цьому брудному ліфтовому колодязі вже добру сотню років, розгойдуючись пішов угору, тягнучи за собою потворні ланцюги і свої бридкі нутроці. Двері розчинилися, ліфт охнув, наче мн наступили йому на живіт, і неохоче, знуджено посунув униз.

Коли ми спускалися, дружина сказала:

— Якщо напустити на обличчя відповідний вираз, жебраки не будуть чіплятись.

— Моє обличчя,— спокійно пояснив я,— це моє обличчя. Воно походить із Еппл-Дамплінга, штат Вісконсін, та Сарсапарілли, штат Мен. У мене на лобі написано: "Люблю собак". Отож досить мені з'явитись навіть на зовсім безлюд. ній вулиці, як з усіх дір на мілью навкруги виповзають зграї любителів поживитися на дурничку.

— Тобі слід,— правила своєї дружина,— навчитися дивитись поверх, мимо або крізь цих людей. Показати тобі, як справлятися з ними?

— Гаразд, покажи! Якраз приїхали.

Я розчинив двері ліфта, ми перейшли

через вестибюль готелю і крадькома виглянули в темряву.

— Господи, явись і заberi мене,— прошепотів я.— Он вони всі, з високо піднятими головами, з палахкотючими очима, бо вже зачули запах пирога.

— Зустрінемося біля книгарні через дві хвилини,— сказала моя дружина.— Дивись-но.

— Зачекай! — вигукнув я.

Та вона вже була за дверима, збігла по сходах і пішла тротуаром.

Я стежив за нею, притиснувшись носом до шибки.

Жебраки на одному розі вулиці, на другому, на протилежному тротуарі обернулися до неї. Очі їхні палали.

Дружина окинула їх усіх довгим байдужим поглядом.

Жебраки завагалися, порипуючи, як мені здалося, черевиками. Та ось тіла їхні знову завмерли нерухомо. Уста обвисли. Очі згасли. Голови повтягувалися в плечі.

Знявся вітер.

"Тук-тук",— застукотіли, віддаляючись підбори моєї дружини.

Знизу, з ресторану, чути було музику й сміх. "Збігаю вниз,— майнула думка,— перехоплю чарчину. Це додасть мені хоробрості...— Та ні, к бісу",— подумав я й широко розчинив двері.

Це подіяло, наче удар у величезний монгольський бронзовий гонг.

Мені здалося, що я почув одностайний могутній вдих.

І, викрешуючи підощвами іскри з бруківки, до мене кинувся цілий натовп людей. Я бачив, як вони махають руками, як оширюють у посмішках зуби, схожі на клавіатуру старих роялів.

Далеко вниз по вулиці, біля книгарні, стояла моя дружина, обернувшись до мене спиною. Але отим своїм третім оком на потилиці вона, очевидно, бачила все: зустріч Колумба індіанцями, святий Франціск, що вийшов до своїх друзів-білок із торбою горішків. Якусь жахливу мить я відчував себе, наче папа римський на балконі собору святого Петра, коли внизу вирує величезний натовп богомольців.

Я тільки ступив на сходи, як налетіла жінка й тицьнула мені розгорнуте немовля.

— О, згляньтеся на бідне дитя! — заголосила вона.

Я витріщився на маля.

Маля витріщилося на мене.

Господи праведний, невже та бестія мені підморгнула?

"Мабуть, я збожеволів",— подумало ся мені. Очі немовляти були заплющені. Вона напоїла його пивом, щоб воно не замерзло, виставлене напоказ.

Наче в тумані, я бачив, як злітають мої руки, роздаючи монети.

— Дякуємо!

— Дитя вдячне вам, сер!

— Будьте щедрі! Нас лишилося так мало!

Я прорвав оточення і кинувся навітки. Переможений, я міг би проплентати решту дороги без поспіху, від моєї рішучості лишився тільки терпкий присмак у роті, але ж ні, я біг, міркуючи на ходу: "Адже маля таки справжнє? Не лялька? Ні. Я часто чув, як воно плаче. Чортівня, мабуть, вона щипає його, коли бачить, що йде Окімого із штату Айова... Цинік! — подумки вигукнув я й відповів собі: — Ні — боягуз".

Дружина, не обертаючись, побачила моє відображення у вітрині й кивнула.

Я стояв, переводячи дух, і роздивлявся своє відображення: дурнуваті очі, розгублено стиснуті уста.

— Що ж, твоя правда,— зітхнув я.— Уся біда у виразі мого обличчя.

— Мені подобається вираз твого обличчя.— Вона торкнулась моєї руки й додала: — Я б теж хотіла мати такий вираз.

Я оглянувся на одного з жебраків, що подався геть у ніч з моїми шилінгами.

— "Нас лишилося так мало",— промовив я вголос.— Що він хотів цим сказати?

— "Нас лишилося так мало"? — Погляд дружини був спрямований у темряву.— Він так сказав?

— Тут є про що подумати. Кого мало? Де лишилося?

Вулиця вже була безлюдна. Починався дощ.

— Що ж,— сказав я після тривалої мовчанки,— зараз я покажу тобі ще дивовижнішу істоту — чоловіка, що викликає в мене то невтримний гнів, то захоплення. Розгадай його — і ти зрозумієш усіх жебраків, які будь-коли існували на світі.

— На мосту О'Коннела? — запитала дружина.

— На мосту О'Коннела,— відповів я.

І ми рушили під дрібного мжичкою далі.

На півдорозі до мосту, поки ми розглядали у вітрині якийсь ірландський кришталь, мене смикнула за лікоть жінка в хустці.

— О горе! — схлипнула вона.— Моя бідолашна сестра! Лікар сказав — рак, помре через місяць! А мені стільки ротів годувати! О господи, якби у вас знайшлося для мене хоч пенні!

Я відчув, як дружина стиснула мою руку.

Я глянув на жінку, як завжди, роздвоєний. Одна половина умовляла мене: "Всього-на-всього пенні", друга заперечувала: "Ця кмітлива жінка знає, що як попросить менше, то я переплачу". І я ненавидів себе за цю роздвоєність.

Через силу я промимрив:

— Ви...

— Що я, сер?

"Таж ви та сама жінка, що стояла біля готелю з немовлям!" — подумки мовив я.

— Я хвора! — І вона відступила в тінь.— Я стільки плакала!

"Десь прилаштувала немовля, замість сірої хустки надягла зелену й зробила чималий гак, щоб перестріти нас тут".

— У неї рак...— Лиш один дзвін був на її дзвіниці, і вона знала, як бити в нього.— Рак...

Втрутилася дружина:

— Послухайте, адже ви та сама жінка, що стрілась нам біля готелю.

Таке порушення субординації шокувало й жінку, й мене. Та це ще був не кінець!

Обличчя жінки зморщилося. Я придивився ближче, і, їй-богу, то було таки інше обличчя. Не можна було не захоплюватися нею. Вона знала, відчувала й вивчила все, що знають, відчувають і вивчають актори: що, галасуючи і кривляючись, людина створює один образ, а поводячись скромно, боязко — зовсім інший. Та сама жінка, звичайно, але чи те саме в неї обличчя й роль? Аж ніяк.

Вона завдала мені останнього удару нижче пояса:

— У неї рак...

Я здався.

Сталося невеличке замішання, так ніби я розлучався з однією жінкою й заручався з іншою. Дружина випустила мою руку, а та жінка заволоділа моїми грішми. Схлипуючи від щастя, вона гайнула за ріг, мов покотилась на роликових ковзанах.

— Господи! — приголомшено зітхнув я, проводжаючи її поглядом.— Вона вивчала Станіславського. Він писав у одній книжці, що як примружити око й скрити рот, то робишся невпізнаним. Цікаво, чи наважиться вона зустріти нас на зворотному шляху біля готелю?

— Цікаво,— сказала дружина,— коли цей балаган почне викликати в мого чоловіка не захоплення, а осуд?

— А що, як це правда? Усе, що вона казала? І вона живе з цим так довго, що вже не здатна плакати й, щоб якось прожити, змушена грати роль? Що тоді?

— Такого не може бути,— замислено промовила дружина.— Я просто не можу в це повірити.

Але й досі в чорній темряві відлунював отой жалобний подзвін.

— Ну от,— сказала дружина.— Тут ми повертаємо до мосту О'Коннела?

— Так.

Мабуть, ще довго, після того як ми пішли, ріг вулиці залишався безлюдним під мрячним дощем.

Гранітний міст О'Коннела височів над річкою Ліффі, з її холодними, сірими водами, і навіть за квартал я почув тихий спів. Думки миттю перенесли мене у грудень.

— Різдво,— пробурмотів я,— найкраща пора в Дубліні.

"Для жебраків",— додав я подумки, не вголос.

Бо цілий тиждень перед Різдвом вулиці Дубліна заповнені, наче зграйками птахів, групами дітлахів на чолі зі шкільними вчителями або черницями. Діти юрмляться в дверях будинків, виглядають із фойє театрів, гуляють по алеях. На їхніх устах: "Дай бог вам, щастя, панове"; в очах: "Це сталося якраз опівночі"; в руках тамбурини, навколо худеньких ший — елегантні комірці із сніжинок. Такими вечорами в Дубліні звідусюди чутно спів, і не було вечора, щоб ми з дружиною пройшлися по Графтон-стріт і не почули "В яслах народився", яку співали біля кінотеатру, або "Прикрасимо хату" — перед пивничкою "Чотири провінції". Одного такого вечора перед Різдвом ми нарахували близько сотні таких зграйок монастирських дівчаток та хлопців-школярів, що сплітали віночки пісень по всьому Дубліну. Пройти поміж ними, залишивши недоторканим свій гаманець, було все одно, що вберегти від

снігу капелюха в снігопад. Милі жебрачата, як я називав їх, завжди віддячували за те, що їм подавали.

Маючи перед собою такий приклад, навіть найнеохайніші жебраки Дубліна мили руки, розгладжували свої перекривлені від болю обличчя, позичали банджо або купували скрипки й поводитися дуже статечно. Вони навіть збиралися для чотириголосного співу. Чи ж могли вони мовчати, коли півсвіту співало, а друга половина, заколисана співом, радо роздавала гроші?

Отже, на Різдво жебраки ніби працювали. Принаймні раз на рік вони були зайняті хоч якоюсь роботою.

Але різдво минало, дітлахи в одешинках гірничного кольору поверталися до своїх курників, а міські жебраки — до своїх гультьайських звичок. Усі, крім жебраків на мосту О'Коннела, які протягом цілого року намагалися якимось віддячити за подану милостиню.

— У них своя гідність,— сказав я, ведучи дружину під руку.— Один бренькає на гітарі, другий — грає на скрипці. А на самій середині мосту стоїть третій.

— Той, котрого ми шукаємо?

— Той самий. Він грає на концертино. Ходімо, роздивимося його ближче. Гадаю, він не образиться.

— Що значить "не образиться"? Хіба він не сліпий?

Ці слова чомусь вразили мене, наче дружина сказала щось непристойне.

Лагідний дощик м'яко падав на гранітний Дублін, на гранітну набережну, на сіру річку.

— В тому-то й справа,— нарешті промовив я,— що я не знаю.

І ми обоє разом подивились на чоловіка, що стояв якраз посеред мосту О'Коннела.

Він був невисокий, схожий на клишоногу статую, вкрадену з якогось провінційного парку, в не раз випраній дощем одежі, з посірілим від задимленого повітря волоссям, з неголеними, наче вкритими кіптявою, щоками, зі жмутиками волосся, що безглуздо стриміли з чашкоподібних вух, з рум'янцем людини, якій доводиться часто стояти на холоді і яка забагато п'є в шинку, щоб витримати на холоді якомога довше, його очі ховалися за темними окулярами. Вже кілька тижнів мене непокоїло, чи стежить він потай за мною поглядом, проклинаючи мою вину вату покvapливість, а чи тільки слухом уловлює, як поруч прослизає чиясь стурбована совість. Мене мучив постійний страх, що якимось, проходячи, я несвідомо стягну окуляри з його носа. Але ще дужче боявся я побачити за ними провалини, в які з гуркотом полетять усі мої сумніви. Краще не знати, чи ховаються за димчастими скельцями яструбині очі, чи зяє безодня космосу.

Але була ще одна причина, через яку я не міг забути цього чоловіка.

У дощ, у вітер, у снігопад цілих два місяці я бачив його на тому самому місці і завжди з непокритою головою.

Це була єдина людина з усіх, кого я бачив у Дубліні, що могла годинами стояти під зливою або мжичкою, коли дощ періщив по вухах, розводив пасмами по голові волосся, заливав брови і через схожі на чорних жуків скельця окулярів перлинами крапель перекочувався на ніс.

Вода збігала по його зморшкуватих щоках, стікала навколо рота і струменіла з підборіддя, наче потік з камінної ринви, заливаючи грубий шарф та пальто паровозного кольору.

— Чому він не надіне капелюха? — несподівано промовив я.

— Може, в нього нема капелюха,— сказала дружина.

— Такого не може бути,— відповів я.

— Говори тихше.

— Такого не може бути,— повторив я спокійніше.

— Може, в нього нема грошей на капелюх.

— Таких убогих немає навіть у Дубліні. Кожен має бодай кашкета!

— А може, йому доводиться оплачувати рахунки, може, хто-небудь у нього хворий.

— Але ж він тижнями, місяцями стоїть під дощем і навіть не поворухнеться, голови не поверне. Це поза моїм розумінням,— похитав головою я.— Мені не іще з голови думка про якусь хитрість. А що ж іще? Як і в усіх інших, у нього свій спосіб пробуджувати в людей жалість, навіювати іншим таке саме відчуття холоду й туги, як і в нього самого, щоб йому більше подавали.

— Я певна, ти вже жалкуєш, що це сказав.

— Жалкую. Жалкую.— Вода стікала у мене з носа навіть під кашкетом.— Святий боже, де ж розгадка?

— Чому не спитаєш у нього?

— Ні.— Цього я боявся ще більше.

І тут сталося те, що вразило мене не менше, ніж непокрита голова під холодним дощем.

Якусь мить, поки ми розмовляли віддалік, він мовчав. Аж ось, наче негода раптом пробудила його до життя, він рвучко здавив міхи свого концертино. З тих астматичних звуків, які вилетіли з цієї зміїної коробки, важко було передбачити, що станеться далі.

Жебрак розтулив рота і заспівав. Приємний, чистий баритон рівно й упевнено зазвучав над мостом О'Коннела, бездоганний і без найменшого фальшу. Співак розтуляв рота, і, здавалося, в його тілі водночас відчинялися потаємні двері, крізь які він випускав на волю свою душу.

— О, як чудово! — сказала моя дружина.

— А й справді, чудово,— погодився я.

Ми прослухали сповнену веселої іронії пісню "Прегарне місто Дублін", де дощів випадає на зиму по дванадцять дюймів на місяць, потім пісню про осяйну, як біле вино, Кетлін Меворнін, та інші пісні про стомлених хлопців, красунь, озера, гори, давні подвиги, нинішні нещастя, і все навколо наче ожило й помолоділо під ласкавим, скоріше весняним, а не зимовим дощем. Якщо співак узагалі дихав, то, мабуть, крізь вуха — так рівно виводив він кожний рядок, так упевнено вимовляв одне дзвінке слово за іншим.

— Та він міг би виступати на сцені! — сказала моя дружина.

— Може, колись і виступав.

— О, він заслуговує на краще.

— Я часто думав про те саме.

Дружина почала нишпорити в сумочці.

Я перевів погляд з неї на чоловіка, що співав, стоячи на мосту. Дощ падав на його непокриту голову, струменів по ніби покритому лаком волоссі, тремтів на мочках вух. Дружина розкрила гаманця.

І тут — о ганьба! — сталося неймовірне. Перш ніж дружина встигла ступити крок до нього, я схопив її за лікоть і потяг на протилежний край мосту. Якусь мить вона опиралася, дивлячись мені в очі, потім скорилася.

Коли ми віддалялися по набережній Ліффі, він заспівав нову пісню, яку ми часто чули в Ірландії. Оглянувшись, я побачив, що він стоїть з гордо піднесеною головою, в залитих водою чорних окулярах і почув його дзвінкий, чистий голос:

Я буду раденька, як помреш скоренько,

діду мій старий,

Я буду раденька, як помреш скоренько,

діду мій старий...

Помреш, діду милий,

Заквітчаю могилу,

І мене полюбить хлопець молодий.

Лише згодом, оглядаючись назад, я зрозумів, що поки був заклопотаний безліччю різних справ, поки працював у промоклому наскрізь від дощу готелі над статтею про Ірландію, поки ходив з дружиною обідати, відвідував музеї — весь цей час я підсвідомо тримав у

полі зору вулицю й тих, хто не потрібний нікому, тих, що тільки стоять і чекають.

Жебраки Дубліна — хто потурбується зацікавитись ними, пізнати їх, зрозуміти? І все ж таки краєчком ока я помічав їх, а якийсь куточок мозку фіксував те, про що ми рідко замислюємося свідомо.

Отож я цікавився й водночас не цікавився жебраками. Я втікав від них і навпаки — шукав з ними зустрічі. Я мав слух — але не хотів слухати, мав розум — але не хотів розуміти.

"Нас лишилося так мало!.."

Одного дня я був певен, що схожий на кам'яну ринву чоловік, який приймає що; енний душ на мосту О'Коннела, виводячи ірландські наспіви, — не сліпий. Наступного — його голова здавалася мені згустком темряви.

Якось пополудні я нееподівано для себе виявив, що стою біля крамниці поблизу мосту О'Коннела і розглядаю виставлені на вітрині добротні, цупкі кашкети. Мені не потрібен був новий кашкет. Мені на все життя вистачило б тих, що лежали в моїй валізі, однак я вирішив викласти гроші за гарний теплий коричневий кашкет, що його в якомусь запамороченні крутив і крутив у руках.

— Сер,— мовив продавець.— Це сьомий розмір. Мені здається, на вашу голову треба сім з половиною.

— Цей мені підійде. Цей мені підійде.

І я запхав кашкет у кишеню.

— Дайте я запакую вам, сер...

— Ні!

І я покvapно вийшов на вулицю. Щоки мої палали, я раптом відчув підозру до власних намірів.

Ось і міст під лагідним дощем. Треба лише підійти...

Чоловіка, що так гарно співав, на мосту не було.

На його місці стояли двоє старих — чоловік та жінка,— і крутили величезну катеринку, що рипіла й торохтіла, наче млинок для кави, в який насипали скла з камінням, і не виводила ніякої мелодії, а видавала тільки скрегіт перетравлюваного залізяччя.

Я став чекати, поки музика,— якщо то була музика,— скінчиться. Катеринка верещала, торохтіла й грюкала, а я все м'яв нового твідового кашкета у спітнілій долоні.

"Будь ти проклятий,— здавалося казали старі, оскаженілі від свого безглузлого заняття. Обличчя в них були мертвотно бліді, очі палахкотіли.— Давай нам гроші! Слухай, але музики від нас ти не почувеш! Сам собі вигадуй яку хочеш музику",— говорили їхні безмовні уста.

А я стояв на тому місці, де завжди стояв той жебрак з непокритою головою і думав: "Чому вони не заплатять п'ятдесят частину грошей, які добувають щомісяця, і не настроять свій інструмент? Якби я отак крутив корбу, я хотів би чути музику, бодай для самого себе!.. Якби ти крутив,— відповів я сам собі.— Але ж ти не крутиш. Мабуть, їм просто гидко жебрачити — хто їм це кине? — й тому вони не бажають винагороджувати музикою тих, хто дає їм подачку".

Як це не схоже на мого безкашкетного друга!

Друга?!

Я закліпав з подиву, а тоді ступив крок уперед.

— Прошу пробачення. Тут стояв чоловік з концертино...

Жінка перестала крутити катеринку й глянула на мене.

— Чого?

— Чоловік без кашкета під дощем.

— А, той! — пробурчала жінка.

— Сьогодні його нема?

— А ви що, його бачите? — закричала вона.

І знов почала крутити свою диявольську машину.

Я опустил у бляшанку пенні.

Вона вирячилась на мене, наче я туди плюнув.

Я опустил ще пенні. Вона зупинилась.

— Ви знаєте, де він? — запитав я.

— Хворий. У ліжку. Бісова холоднеча! Ми чули, як він пішов, кашляючи.

— Ви знаєте, де він живе?

— Ні.

— А як його звати?

— Отакої, хто ж це знає!

Я стояв, відчуваючи цілковиту безпорадність, думаючи про самотню людину десь там, у місті. Тупо подивився на новий кашкет.

Двоє старих збентежено дивились на мене.

Я опустил у бляшанку останній шилінг.

— З ним буде все гаразд,— мовив не до них, а до когось іншого, мабуть, до самого себе.

Жінка налягла на корбу. У потворному череві знову заскреготіло залізо й бите скло.

— Мелодія,— приголомшено вигукнув я.— Що це за мелодія?

— Ви глухий! — гарикнула жінка.— Це наш національний гімн! Може, ви скинете свого кашкета?

Я показав їй новий кашкет, якого тримав у руці.

Вона звела на мене очі.

— Я кажу про ваш кашкет, чоловіче, про в а ш кашкет!

— О! — І, почервонівши, я зірвав з голови свого старого кашкета.

Тепер у мене було по кашкету в кожній руці.

Жінка крутила корбу. Грала "музика". Дощ перішив мене по бровах, повіках, по губах.

На протилежному кінці мосту я зупинився, щоб прийняти нелегке, болісне рішення: котрого кашкета надіти на мокру голову?

Протягом наступного тижня я часто проходив мостом, але щоразу там стояли тільки двоє старих зі своєю пекельною машиною або ж не було нікого.

В останній день нашого перебування в Дубліні дружина хотіла покласти новий твідовий кашкет у валізу, разом з іншими речами.

— Дякую, не треба.— І я забрав у неї кашкета.— Нехай він поки що полежить на полиці. Отут.

Того вечора управитель готелю зайшов до нашої кімнати з пляшкою вина попрощатися. Розмова вийшла довга й приємна, непомітно минав час, полум'я в каміні стрибало, наче оранжевий лев, великий і спритний, а потім на якусь мить у кімнаті запала мовчанка,— мабуть, тому, що несподівано ми відчули, як за вікнами величезними пухнастими сніжинками лягає на землю тиша.

Управитель, із склянкою в руці, споглядав те безкрає мереживо, тоді раптом подивився вниз, на бруківку, і промовив пошепки:

— Нас лишилося так мало.

Я поглянув на дружину, вона — на мене.

Управитель помітив це.

— То ви його знаєте? Він вам це говорив?

— Так. Але що ці слова означають?

Управитель подивився на примарні постаті внизу, на вулиці, і відсьорбнув зі склянки.

— Спершу я думав, що він брав участь у заворушеннях, і тепер їх залишилося мало з ІРА[1]. Але ні. Чи, може, він має на увазі, що світ став багатший, і жебрацький люд вимирає. Гадаю, знову не те. Мабуть, він хоче сказати, що залишилося не так багато людей, які бачать те, на що дивляться, які розуміють, що в світі одні мають просити, а інші — подавати. Всі заклопотані, всі кудись біжать, поспішають, немає коли пізнавати одне одного. Та, мабуть, усе це сентиментальні дурниці.

Він напівобернувся від вікна.

— Отже, ви чули: "Нас лишилося так мало"?

Ми з дружиною кивнули.

— А жінку з немовлям ви знаєте?

— Знаємо,— відповів я.

— А жінку, чия сестра помирає від раку?

— Знаємо,— відповіла дружина.

— А чоловіка, якому потрібні гроші на квиток до Корка?

— Белфаста,— сказав я.

— Голуея,— уточнила дружина.

Управитель сумно посміхнувся й знову обернувся до вікна.

— А двоє старих із катеринкою, що не виводить жодної мелодії?

— А коли-небудь виводила? — спитав я.

— Ні, відколи я себе пам'ятаю.

Обличчя в управителя було смутне.

— Жебрака на мосту О'Коннела ви знаєте?

— Котрого? — спитав я.

Хоча добре знав, котрого, бо не зводив погляду з кашкета на полиці.

— Ви читали сьогодні газету? — запитав управитель.

— Ні.

— В "Айріш таймч", у нижній частині п'ятої сторінки, надруковано коротке повідомлення. Певне, він просто втомився. Жбурнув своє концертино в річку, а тоді стрибнув туди сам.

"То він був там учора! А я не прийшов!"

— Бідолаха! — Управитель засміявся, шумно видихнувши повітря.— Померти так безглуздо, так жахливо. Те нікчемне концертино — я не терплю цього інструмента, а ви? — повискуючи наче хворий кіт, падає вниз, а за ним летить і людина. Мені соромно, що я сміюся. Ось так. Тіло досі не знайшли. Ще шукають.

— О боже! — вигукнув я, підводячись.— А чорт!

Управитель уважно подивився на мене, здивований, що я так розхвилювався.

— Ви тут нічим не могли зарадити.

— Міг! Я ніколи не дав йому жодного пенні! А ви?

— Оце тільки тепер я збагнув, що ні.

— Але ж ви ще гірший за мене! Скільки разів я бачив, як ви розкидали дрібняки наліво й направо! Чому ж нічого не давали й о м у?

— Мабуть, гадав, що він аж надто старається.

— Так, так! — Тепер я теж підійшов до вікна і дивився крізь снігопад на вулицю.— Я думав, його непокрита голова — то хитрощі, щоб пробудити в мені жалість. Чорт, як надивишся на них, то потім усе видається хитрощами! Я часто проходив там зимовими вечорами, коли він співав під рясним дощем, і мені робилося так холодно, що я ненавидів його за це. Цікаво, скільки ще людей відчували те саме? Мабуть, багато — ото ж ніхто не кидав грошей у його бляшанку. Я думав, він — як усі. А він, можливо, був чоловік порядний, новачок, який почав жебрачити зовсім недавно, Може, він віддав свій одяг у заставу, щоб наїстися, і тому був змушений стояти під дощем без капелюха.

Сніг погустішав, стерши ліхтарі й примарні постаті внизу.

— Як їх розрізнити? — запитав я.— Як визначити, хто чесний, а хто ні?

— В тому то й справа,— тихо промовив управитель,— що ніяк. Між ними немає помітної різниці. Просто декотрі жебрачать уже давно і забули, як усе почалося для них багато років тому. В суботу вони їли. В неділю — ні. В понеділок узяли в борг. У вівторок уперше випросили сірника. У четвер — цигарку. А через декілька п'ятниць, несподівано для

себе самого, бозна-як він раптом опиняється на вулиці навпроти "Королівського готелю". Жоден з них не може пояснити, що з ним трапилось і чому. Але в одному немає сумніву: вони висять над прірвою. Видно, хтось наступив на пальці тому бідоласі з мосту О'Коннела, і він не втримався й полетів униз. Що це доводить? Їх не змусиш відвести погляд, від них не втечеш, не сховаєшся. Доводиться давати їм усім. А як почнеш установлювати межі — хтось постраждає. Тепер я жалкую, що не давав тому сліпому співцеві шилінга кожного разу, коли проходив повз нього. Ну що ж. Тішмо себе надією, що він укоротив собі віку не через гроші. Може, в нього було якесь горе. Хто знає? Газета не називає жодного імені.

За вікном тихо падав сніг. Внизу бовваніли темні постаті. Сніг наче білою вовною покривав їхні руки, плечі, капелюхи й хустки.

За хвилину, спускаючись у ліфті, я виявив у себе в руці нового твідового кашкета.

Без пальта, в самій сорочці, я ступив у ніч.

Я віддав кашкета першому, кого стрів. Так і не знаю, чи він підійшов йому. Грошей, які в мене були, скоро не стало.

Потім самотній, тремтячи від холоду, я випадково глянув угору. І надовго отак завмер, моргаючи від сніжинок, які сліпили мені очі. Високо вгорі світилися вікна готелю, за ними снували тіні.

"Як воно там за тими вікнами? — подумав я.— Чи горить вогонь у каміні? Чи тепло? Хто вони, всі ті люди? Може, вони зараз п'ють вино? Чи щасливі вони?"

Чи вони хоч знають, що я тут?"

[1] "Ірландська республіканська армія" — підпільна організація, що бореться за незалежність усієї Ірландії.